

NEKOLIKO ELEGIJA ALBIJA TIBULA U PREPJEVU ĐURA HIDŽE

Prije tri godine navršilo se dvije tisuće godina od smrti rimskoga pjesnika Albija Tibula (umro g. 19. pr.n.e.). Budući da na hrvatskom jeziku još nemamo modernog prepjeva njegovih elegija (izuzev nekoliko odlomaka u prijevodu N. Šopal), smatramo vrijednim donijeti u cjelovitom prijevodu–prepjevu nekoliko elegija, koje je sastavio u starom dubrovačkom dijalektu pjesnik i prevodilac Đuro Hidža, čiju 150. obljetnicu smrti obilježavamo ove godine (umro g. 1833). Hidžin prepjev nije tiskan. Čuva se u Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu, u rukopisu, koji sam pronašao prije dvadesetak godina. Hidža je poznat pjesnik, i hrvatski i latinski, prevodilac Vergilija, Horacija, odlomaka iz Katula, Ovidija, Propercija i *Grčke antologije*.

Iz prve knjige elegija

1.

Taj nek zlato kupit trudi
da obogati meu ljudima,
i uređene neka svudi
množ njegove zemlje ima.

Prva vojka kâ sazdriti
bude ljetu o novomu,
zanago je pokloniti
nosim bogu seljanskomu.

24 On umoran neka preda
neprijatelja cić bližnoga,
bojne i trube zvek mu ne da
dobavit se sna miloga.

Cerere, imat vijenac ti ćeš
žuta od klasja truda iz moga,
njega vidjet i visjet ćeš
o vratima krama tvoga.

Ja ću u biću nebogomu
dnevi isprazno provoditi,
kad u domu samo momu
oganj bude sveđ goriti.

Tu Prijapo zažareni
po sred vojkih vrtâ stat će
i kosorom nesmiljeni
stražan ptice sve tjerat će.

Zgodno u vrime seljan neću
ja od truda štetit ruke,
sadić prute lozove ću
birom velje i jabuke.

Neće izginut vaši dari,
bozi o mali, ki čestiti
vrt čuvaste njekadari,
dano je a ubog sad stražiti.

Nek me nada ne uhili,
vik u rpe od pšenice
i slasnoga masta udili
izravnjene postavice.

Junčica bi bila tade
Klata iz skupa mnozijek bika,
a s malo zemlje janje sade
doisto je žrtva privelika.

Vijenac cvijeća ako ima
kip u zgradah potlačeni,
al na putim tristrukima
stari kami, hvala je meni!

Janjicu ću vami ubiti,
a oko nje seljska dica
„dajte da nam (sva će upiti)
rodi vino i pšenica“.

Jur ne mogu mirovanje
prostu u biću sad kušati,
i na dugo putovanje
svakog časa ustajati.

Meni je i malo žita dosti,
dosti i mirno počivati,
i u zdrak zorne od svitlosti
s istoga odra ustajati.

Mene brani od žarkoga
ljetna sunca dubja sjenca
blizu tijekom žamornoga
hladne vode kraj kladenca.

Milo je slišat iz ložnice
gdi zučaju vjetri bijesni,
i uživat ljubovnice
i celove i ljuvezni!

Držat s rukom papčije živo
ne stidih se ja ikade,
s ostanom sam natjerivo
trome vole da prije rade.

Il jug zimni kad studeni
dažd ustane izlijevati
ter me žamor ti miljeni
podpomaga ušikati.

Nit mi je nosit muka bila
jagnje il' kozle skutu u momu
koga je mati ostavila
samo u mjestu pustošnomu.

Neka se izvrši meni ova,
a nek bogat oni bude
kog ne plaši bijes valova
i daždive zvijezde hude.

Vi lupeži i vukovi
skup mali ovca propustite,
a u stadu ki se slovi
veličinom plijen tražitel

Neka zlato sve propade,
i kamena ni dragoga,
prije neg oči ijedne mlade
cić se odhoda smute moga

Ja čobana ovdire moga
svakog ljeta s' svedbam prđ sam,
Pali i tihog od sniježnoga
mlijeka poklon nosio sam.

Kopnom, morom pristoji se,
O Mesala, teb' ratiti,
s plijenom da dom tvoj resi se
neprijateljske od dobiti.

Pohodite, o bogovi,
siromašku vi trpezu,
i neka vam nje darovi
sudi i od zemlje mrski nijesul

Lijepa dikla a ljuvenim
mene uzam tač stiskuje,
da prid vratim zatvorenim
sjedim dok se ne smiluje.

Težak stari na selu je
najprije od zemlje s' čašom pio,
i od sklonive gnijile nju je
svojom rukom ogradio.

Da sam, Zorko, ja s tobome,
ne ištem steći slavno ime,
zovu (ah prosti) neka no me
i ležakom i lotrimel

Ne marim se jednačiti
blagom s ocim i s djedime
i žitnice napuniti
s plodom žetve obilnime.

Kad me stigne nesmiljena
smrt, tebe ću ja gledati,
i m̄a ruka oslabljena
u ruci će tvojoj statil

Ti ćeš plakat pri neg plami
budu spržit tijelo moje,
i s groznijem tu suzami
celove ćeš miješat tvoje.

Ti ćeš plakat, Zorko draga,
srce er ne imaš od kameni,
nit ga paše i oblaga
od svudira vez gvozdeni.

Tako sprovod gledajući
nijedan mladić ni diklica
vratiti se neće k' kući
suha obraza i zenica.

Mû sjen stanu u tmastomu
ne muč', Zorko, kosam' prosti,
prosti i licu lijepu tvomu
zanesena od žalosti!

Ljubimo se sa svom moći
stoga dokno jes vrimenta,
er u tminah sakrivena
smrt će muče k nami doći.

Troma starost dovlači se
Kâ je protiva vik ljubavi.
Ne pristoji bluditi se
kad posijedi pram na glavil!

Zgodno je, zgodno sad ljubiti,
čim nas pržna mladost mata,
kad bez stida mož' ratiti
i od kuće razbit vrata.

Tu izbor bit ću od vojnika,
a nek stijege i trubje slijedi
skup samijeh lakomika,
krv proliva i s' straha blijedi!

Neka blaga napunja sel
Ja kad skupim rpu žita,
ne bojeći tad glada se
sve bogatstvo tlačim svital!

3.

Greš, Mesala, more Egejsko brodit bez mene;
da Bog dade da ti i družba tvâ me spomenel
Ja ostah bolan u feačkoj divljoj državi;
crna smrti, s' mene ruke zasad ustavil
Ustav', mrkla smrti, ovdur majke moje nî,
ka će uždene kosti skupit u nje skut cvilni.
Niti sestre ka će asirskim vonjim kaditi
moj pepeo, i raspletena uz grob suziti.
Zorke nije ka, kad no me odpravi iz Rima,
sve bogove podkušivat hotje s' svjetima.
Triš htje da joj sreću vadi dîte, a dîte
triš s ulice donese joj kobi čestite.
Sve joj dohod navijestiva, straha ne imaše,
S putovanja nu mojega grozno plakaše.
Ja ju tažih i poruke jur bih pridao,
a izmišljah već kako bih svak čas krzmao.

Ja zlogodne ptice i krutu kob ne dobavih
ni u prokleti dan subote na put se stavih.
Na rastancih ah većkrat sam reko zlo na me,
na pragu se u nogu udrih i to smeta me.
Proć ljubavi nemoj itko na put se stavljat,
er protiva on će boga sebi vik imat!
Što sad, Zorko, tva Izide pomože meni?
Što tvih ruka buđen često zvokot mjedeni?
Što one svedbe bogoljubne ke si činila,
kad se okupa i čista se u udar složila?
Božice me sad sad pomož', zdravlje bolnomu
da ti dijeliš, kažu inkune kramu u tvomu.
Nek pokoru Zorka moja vrši zavjeta,
sjede i platnom pokrivena vrata na sveta,
I dvaš na dan hvale tvoje spuštenih vlasi
meu narodom egipskime zamjerna glasil
Da dopustiš kućne boge meni viditi
svaki mjesec i prid njime tamjan goriti!
Pod Saturna kraljevanjem lijepo živjeti bi,
prije neg zemlja duge pute ljudima probi.
Plav još ne bi sinje more brodit ustala
silovitim ni vjetrima sebe pridala.
Nit se brodar po neznanim skitao krajinam
i s izvanjskim nakrcao brod trgovinam.
Snažni bik u ono vrime jaram ne ima,
Konj ukroćen niti je uzdu grizo zubima.
Vrata od kuće bez zatvora stahu, niti je
Navlaš zabijen kâm lučio njive svačije.
Med bi teko iz hrasta i ovce voljno pustile
musti dojke i svakoga mljekom sitile.
Ne bi vojska, srdžbe i rati, kruti i kovač
jošter skovo ne bijaše ubojiti mač.
Sad se ranja, sad se ubija, čim Jove vlada,
sad se trpi i na tisuće način mre sada.
Prosti, čajko, ne strašim se zakletva krivih
nit bogove s svetogrdnim riječim uvridih!
Vrime od smrti ako je došlo, pusti da stijena
vrh mojih kosti ova slova drži usječena:
„Tibulo ovdur leži koga smaknu smrt huda
kopnom, morom čim Mesalu slijedaše svuda.“
A ljubavi erbo skloniv ja sam vik bio,
Venere će svesti mene u Elisio.
Tu se tanca, tu se piva i tu svedera
Jes slišati ptičijega slasnost žubera.
Tu kasia po ledinah cavtit vidi se,
plodna i zemlja mirisnijem ružam kiti se.

Skup mladića tu izmišan s mladim diklami
 igre tvara, a bog ljuven žari ih i mami.
 Tu su oni svi kih snađe smrt u ljubavi,
 nose i od mrče vijenac savit dičnoj na glavi.
 Stan opakih nu u mrkloj noći jes vijeku,
 oko koga crne rijeke romoneć teku.
 Tisifone i mješte kosa s' zmijam spletena
 na njih srče a prid njom bježi družba pakljena:
 Tu troglavi crni Čerber reži i brani
 vrata od bronca zakovana stražan uzdani.
 Na kolu se tijelo vrti tu lksionovo,
 neznabožac ki je Junonu živ napastovo.
 Na zemlji se i gorostasni Ticio prostire
 s' kog utrobom poganome ptice se žire.
 Tu je i Tantal žedan blizu vode, najpreče
 nu kad skuči za napit se, voda uteče.
 Danaovice i vodu nose šupljim u sudim
 ke Veneru uvrijediše s djelom prihudim.
 Tu nek sađe tko ljuvezan nagrdi moju
 žudi i u dugu da se rvem ja nepokoju.

Nu ti vjerna budi i neka sjedi uza te
 starica ona i od zasjeda pomno čuva tel
 Nek ti kaže pripovijesti i kon uždena
 stijenja od sviče nek napunja pređom vretenal
 A nek diklu zamjernija tvorba zabavi,
 i kad sanak posvoji je, tad ju ostavi!
 Tad iznenad' doć' ću i nećeš glasa imiti,
 nu kô s nebes' da sam sašo ti ćeš cijeniti.
 Kakva god se, Zorko, nađeš, trč' tad proć meni,
 nek si i bosa, dugi i prami nek su spućeni.
 Ja to molju. S rusim konjim' zora da bijela
 ovi jasni danak nami da bi dovela!!

4.

„O Priapo, ti pokrove
 sjencâ ugodnih uživao,
 žarko sunce i snijegove
 ikadara ne kušao!

Momke lijepe s kôm hitrosti
 ti pritežeš, reci meni.
 U tvom bradi nije lijeposti
 ni tvi prami uređeni.

Gô provodiš mrazne zime
 primajuć na te zle godine,
 i pod nebom goruštine
 trpiš suše i vrućine.”

Ovo izrekoh a kosorom
 bog oružan strahotnome,
 (porod Baka) odgovorom
 ovakime zateko me:

„Bjež' od skupa djetinoga,
 u nj nemoj se uprtiti,
 er požora ljuvenoga
 mâma prid njim vik će biti.

Oni mio, vješt erbo je
 konja jahat i vladati,
 a oni er tihu vodu znô je
 sniježnim prsim rastjerati.

Jes u činu smionomu
 ki ti srce ljupko stravlja,
 Njeki licu u gladkomu
 čim djevičnu stid objavlja.

Od dosade čuvaj ti se
 ak' pogodit ne bude ti;
 mal' po malo, ustrpi se,
 pod jaram će vrat donijeti.

Dugo u vrime nemiljene
 lave čovjek kroti i vlada,
 voda i vrti tvrde stijene
 čim u dugo na nje pada.

Vrime grozdju zdreti čini
 na brijezima prisojnime,
 i uredno po visini
 jasnim zvizdam kreće vrime.

Zaklinjat se ne imaj straha,
 isprazne su er ljuvene
 sve zakletve i s vjetra plaha
 kopnom, morom raznesene.

Jovu hvala ki zabrani
 da zakletva ne ima mjesti,
 ku s ljubavi zamantrani
 ljudi čine u nesvijesti.

Diana ti lovčarica
 da se kuneš nje strijelami
 dopuštaje i božica
 mudroznana nje kosami.

Nu tko uskrzma, kajat će se,
 mlada ljeta prolijetaju,

na istom mjestu ne uzdrže se
 nit se natrag povraćaju.

Brzo od cvijeća razlikoga
 lijepu pomast zemlja gubi,
 listja i ures zamjernoga
 od topole bijele grubi.

Kako leži u tminami
 konj poharan od starosti,
 ki Eleuskim u igrami
 stizo je vjetar u hitrosti!

Poznah mladca jur ki no je
 s mnogih ljeta oteškao,
 gdi se jada erbo no je
 dni uteći ludo ispuštao.

Bozi o kruti, koža stara
 spane zmiji i pomlađa se,
 a ljepota ljudska stara
 vik na mladost ne vraća se!

Vi ste samo mladost vičnu
 Febu i Baku udijelili,
 i njihovu glavu dičnu
 s dugijem kosam uresili!

Ti djetetu tvom pogodi
 ku ti pita stvar svakoju,
 erbo ljubav ta ugodi
 i na svrhu dođe svoju.

Ako budeš putovati
 u daleke kê države,
 doć mu s tobom ti ne krati,
 nek usprži ljeto trave.

I nek od svud crni oblaki
 jasnost sunca budu skriti,
 mokra i duga prijeti jaki
 svog iz skuta dažd izliti.

Il' ako mu na um pade
 sinjim morom voziti se,
 uzmi u ruke veslo tade
 i plav tiskat ne stidi se.

Ne daj gorki trudi u tebi
da probude pokajanja,
žulji ruke pri potrebi
s neobična poslovanja.

Za ugodit mu na vrat stavi
lovčje mreže i hod s njime,
čim zasjede on je u spravi
sapet dolim visocime.

Ako oružje milo mu je,
s njim oružan poigraj se,
nek odkriven bok vik mu je
da dobitnik naziva se.

Smilit će se teb' tadara,
puštat će se celivati,
nu ti s prvi ikadara
neće celov odvracati.

Prvi celov kradom dat će,
kad ga uzmolíš, a drugoga
pak bez broja celivat će
viseć oko vrata tvoga.

Jadno život provodi se,
lele, naša doba u ova,
dijete malo oblazni se
na sladosti od darova.

Nu oni prvi jest tkogodi
prodo ljubav za imat beči,
nek s nevoljne lude zgodi
kam mu težak kosti mečil

Pierice i pjesnike
umne, djeco, vi ljubite,
i prid pivkam punim dike
zlatne dare potlačite!

Da nije pjesan, tko bi znao
za Nisove zlatne prame,
tko bjelokost spominjao
i Pelopovo dično rame!

Živi, koga Muze glase
dok iz zemlje strasti ishode,

dok se zvijezde nebom paze
a niz rijeke toču vode.

Tkogod Muze ne miluje
a za pjenez ljubav daje,
Opi ldesku neka štuje
i za kočom nje pristaje.

Množ gradova i obijajuć
nek mahnita, skače i viče,
zveket Friga i slišajuć
nek lašava uda osiče!

Razblude su goj i dika,
lijepe majke od ljubavi,
ona tužbam ljubovnika,
molbam, cvilom vik se bavi."

Bog mi ovako odgovori,
ja Ticiju pjevam sada,
a od ovem da se zbori
Ticiova ne da lada.

On nek sliša druđu svoju,
Svak a od mene nek nauči,
koga u tešku nepokoju
hitro dijete vlada i muči.

Svak svu slavu iznahodi,
ljubovnika ja tlačena
svjetovat ću, k' meni hodi,
vrata su ti rastvorena!

Nek nauke ja ljuvene
sad prodajem, vrijeme doć' će
kad svevoljna djeca i mene
zavaditi starca hoće.

Ćutim duge kê pečali
s Maratove, jaoh, ljubavi,
nauci su moji propali
i hitrost me sva ostavi.

Prosti, i dijete, pravo nije
da sam prikor i rug puka,
da na mene svak se smije
i na ispraznost od nauka!

Iz druge knjige elegija

1.

Vi ne dajte da kê snaći
bijed bude ove naše strane!

Nek zlih trava cić otrovi
naše njive ne izdaju,
i obrtni da vukovi
tromim ovcam strah ne daju!

Tad cić ploda zemaljskoga
zdračan i sit seljan bit će,
grane i dubja velikoga
veseo na oganj ložiti će.

Skup i seljski site dice,
nada i podpor raditelja,
od pruća će kućarice
gradit i igrat pun veselja.

Ova molim da nam daju:
Al ne vidiš kê treptive
žile u utrobah naricaju
nami boge milostive.

Sada meni falernskoga
starog vina donesite,
i na Kiju rođenoga
bačvicu onu sad načnite!

S vinom danak proslavi se.
Na svedbami nije srama
priko mjere napiti se
i teturat na nogama.

Nek Mesali svak napije,
na daleko ki vojuje,
podčašnice i uz svačije
njegovo se ime čuje.

Glas Mesala je dobitnika
steko rateć s Akvitanim,
i slava je on velika
svojim djedim neošišanim!

Tkogod je ovdí, nek se prida;
gremo molit njivam svude,
(to bi svedba naših dida)
da nam ljeto plodno bude.

Bako, dođi, i o rozima
nek ti slasni grozdi vise;
a žutijem tvím klasima,
o Cerere, uresi se.

U ovi danak nek svedbeni
zemlja i orač počivaju,
a lemeši izvraćeni
kon brazde se nek gledaju!

Razjarmite vole i trave
pune im jasli nanesite,
tu nek stoje, i na glave
vijence im cvića postavite.

O bogu se svak zabavi,
žensko smiono ne ukaži se,
sve sve posle kućne ostavi
i u pređu ne uprti se.

Zapovijed je na daleče
da se uklone svikolici,
prednje noći ke zateče
slas ljuvena na ložnici!

Čistoća je višnjim mila,
čisto ruho obucite,
i iz bistra vodu vrila
čistom rukom zahitite!

Pazite li k' otarima
sveto janje gdi pristupa,
i od masline pod vijencima
gdi skup bijeli za njim stupa.

Mi čistimo, o domaći
bozi, njive i seljane.

Budi sa mnom, pokrijepi me,
dočim pjesan ja ispivam,
i bogovim seljanskime
na milosti zahvaljivam!

Sela i seljske ja bogove
pjevam, težiti ki su učili
zemlju, i od piće želudove
ljudski život svim odbili.

Prvi od dubâ usječenih
grede stučiti izučiše,
krove i hvojka od zelenih
kolibami učiniše.

Od njih prvi njetko objavi
kô se krotiti voli imaju,
i kolači kô valjavi
pod koća se postavljaju.

Divlja ješa tad propade
i prisada voća poče;
i u plodne vrte od tade
trakovi se vode toče.

Grozdi grozdja tad smečena
s nogam' sok su slasni odkrili,
i s vodom raslavljena
trijezni su ga ljudi pili.

Na selijeh žnje se žito,
cić žarkosti kad sunčane
objavi se sušno lito
žuti i ures zemlji spane.

Po selijeh pčela obija
gdi mirišu rosni cviti,
i iz njih trudeć med ispija
za s njim sate ispuniti.

Seljan pivkam prije ikoga
(nek i gorski!) sklad je dao,
i, da odloži svagdanjoga
umor truda, je zapjevao.

On prvi je sit s trstenim
suhijem svirkam glas stučio,

i prid kipim urešenim
bogov' je hvale uzvisio.

Seljan, seljan inih prije
žaren s rujna vina, o Bako,
izveo tanac veseli je,
i u kolu igro i skako.

Tebi i prča iz punoga
stada u žrtvu je poklonio,
prča izbrana i glasnoga,
ki je ovčji vodac bio.

Dijete prvo na selu je
mlada od cvijeća vijenac svio,
i domaćim na glavu je
bogovima postavio.

Tuste ovce po selima
vlasne rune spuštavaju,
kroz razlike tvorbe i s njima
mlade dikle zabavljaju.

Tu mnostruka poslovanja
ženskomu su pripravljena,
i češljanja i motanja
i vrtenja od vretena.

Jes bez pristav kâ sjedeći
za razbojom sjedi i piva,
a snovijelo prohodeći
kroz osnovu njoj odpiva.

Meu stokam i stadima
još na selu govori se
i kolibam neukrotnima
da ljuveni bog rodi se.

Tu nevještini on najprije
poče lukom otezati,
lelel kako sad umije
hitro strijele izmetati.

On ne strijelja jak sprvice
po livadam sama stada;
smione ljudi i diklice
izučil je strijeljat sada.

Diže on biće mladićima
i za vratih okipiti,
čini svu noć on starcima
ružne i riječi govoriti.

On diklice noćno izvodi
da idu tražiti ljubovnika,
i lupeški njih provodi
kroz drijemivi skup stražnika.

Na prstima ona grede
sva od straha ustegnuta;
nosi ruke i naprijede
da ispipa otvor puta.

Tužni su oni ki protiva
imaju boga od ljubavi;
a čestitost svaku uživa
komu blag se on objavi.

Štovni bože, na svedbene
dođi piće, nu ostav strile
dalek i od nas glavne uždene
skri ke prže i ucville!

Velja boga vi očito
pjevajuć zov' te cića živa;
a pak neka skrovito
rad sebe se umoljiva.

Nek i očito, jur pun šala
žamoriti puk se smije,
ukrivljena a svirala
zaglumila friginski je.

Igrajte se, konje izvede
jur noć i uz koč svoj pristavi,
kû kô mater zvijezde slijede
razbludnome u napravi.

Paka tmastim na krilima
mukli sanak dovlači se,
tu a s varkam razlikima
i snijevanje objavi se.

Iz treće knjige elegije Tibulova korpusa (Elegije Ligdama)

1.

Rimski ožujak s' svedbam svime
eto k nami povraća se,
na osvit koga pradjedime
novo ljeto otvora se.

Mladim ženam i diklicam
sad se časti pripravljaju,
i po kućam i ulicam
svud darovi promicaju.

Rec'te, o Muze, čast bi koja
Môj Neeri zgodnija bila.
Ah, ako no i nije moja,
mom je srcu veomi milat

„Pjesan lijepe pridobiva
a pjenezi lakomice:
stoga ona nek uživa,
kô pristoji, mē pjesmice.

Pismo bijelo nu od svudi
nek kožica žuta ovija,
s prva a plutac kami trudi
strt joj dlake da je glatkija.

A na kraju knjige stat će
moje ime upisano,
kê očito njoj kazat će
da od mene bi poslano.

Pisma a vrsi zamočeni
tibranu u mast jasnit će se,
er ovako urešeni
njoj darovi pristoje se.”

Po vas, pjesni, kê pjesnike
iznosite, molim sada;
po pijerske vire i rike
i kastalskog sjene hlada.

Pojte na dom i pridajte
njoj pismo ovo urešeno,
nu pomnjivi svim bivajte
da ne ostane porušeno.

Odgovorit meni ima
ljubi li ona, kako i ja,
ali manje, ali svima
spade joj s' srca ljubav moja.

Dikli lijepoj vi najprije
dugo zdravlje čestitite,
pak što znate već tihije
ove riječi priložite:

„Tvoj ljubovnik nekadara,
brat tvoj a sad, Neerice,
šlje ti poklon malog dara,
prim' ga kažuć' vedro lice.

Ne šteri se kletvom rijeti
da te od oči većma ljubi,
ili budeš š njim živjeti
kako sestra il kô ljubi.

Nek kô ljubi; ta požuda
do groba će š njime biti,
er nije vlasti, van smrt huda,
ka ju more ugasiti!”

I oni dijelak sam od mene
ki osta ognja sred žarkosti,
nek u crnu obučene
bijelo u ruho skupe kosti.

I najprije njih starime
neka vinom poštrapaju,
pak i mlijekom snježanima
neka no im okrop daju.

One ubrusim' iza toga
od mokrine nek su otrene,
suh i u mrak mramornoga
doma pomno pak složene.

Jest pomasti mjestu u tomu,
arapske se nek izvade,
na mirisu i istočnomu
neka no ih mlače i kade.

Obje zajedno mû u spomenu
nek uzdišu, grozno i cvile,
same i u kosti pritvorenu
taki sprovod nek mi udile.

Htil bi ukupna na obrazu
da od zaklopa slova ova
upisana svijetu glasu
smrt tko meni uzrokovava:

„Tibulo ovdje leži koga
smaknu bolest i pržeći
plam ljuveni, er ni moga
za svu ljubi Neeru steći.”

Tko je prvi ugrabio
dikli mladca zaljubljena,
mladca il' s diklom rastavio,
on bi srca svîm gvozdena.

Bi tvrd i oni ki imo je
snagu za tu bol podnijeti,
nakon drûge i mogo je
ugrabljene već živjeti.

Ne imam krepke misli u tomu
Nit no je narav mâ trpljiva,
er svu jakost srcu u momu
teška bolest pridobiva.

Ne stidim se rijet istinu,
i spovidjet radi mnoga
zla ke kušam da duljinu
od života mrzim moga.

Dakle, kad se u sjen samu
ja uzbudem pritvoriti,
bijele i kosti moje u plamu
žestoka ognja pocrniti, –

Tu Neera neka doje
i rasplete duge vlase,
uz pržište tere moje
plače, uzdiše, skončava se.

Sadružena nek došeta
š njome majka žalostiva;
neka jedna plače zeta,
druga vojna gubeć' živa.

Tu još sjena dok mâ gdi je,
nek mi pokoj duši glase,
nu njihove ruke prije
nek u bistru vodu kvase.

Sulpicija svedbe na osvijet
ožujaka spravlja tebi,
velji o Marte, za nju vidjet'
(ak' svijest imaš) sađi s nebil

Venere će to prostiti:
nu pazeći nje ljepotu
opaz imaj ne izgubiti
tvê oružje na sramotu!

Kupido oštri kad se spravi
pržit bogove i božice,
uzimlje ognjic od ljubavi
s koga vik goru nje zenice.

Štogod čini ova mlada,
ili stupa ili sjedi,
pristojnost je mila vlada,
sustupice i nju slijedi.

Kad joj kose raspletene
padaju niz vrat, razbludna je;
a kad su joj opletene,
već inijeh zamjerna je.

Ili grimiz na se stavi,
Il' je u ruhu sniježanomu,
ona plijeni, ona stravi
gizdava je i svakomu.

Tač na Olimpu vjekovitu
bog Proteo kad se resi,
u pritvoru tom čestitu
priliču mu svi uresi.

Nek' njoj Tiro rune vlasne
šalje samoj, nad dikle ine,
dvaš močene masti u jasne,
dostojna je er te cine.

I nek' blago sve ino ima
i uživa njega u slavi,
ke livadama mirisnima
žnje se arabskoj po državi.

I vas biser koga daju
vali mora crljenoga,
Indijanci kog' ribaju
bližni kola sunčanoga.

Prosti, o vepre, mladcu momu,
il' po njivama ti žiriš se,
il' u grmu pustošnomu
u planinama nahodiš se.

Zaman oštriš zube tvoje
za moć š njima pak ratiti,
stražan njegov Kupido je,
zdrava će ga men' vratiti.

Delija ga je odmatala
dalek' lovčije kroz zabave,
kučja traga ah propala,
ah, smakle se sve dubrave.

Tko je mahnit, kê su odluke
varke zvijerim zapinjati?
I mekahne ružit ruke
spućen i lug probijati?

Što pomaga u tmušave
spile zvjerske se uvlačiti,

Dođi, o Febo, ponositi,
mladu diklu izliječiti,
dođi, o Febo, koga iznose
neostrižene zlatne kosel

Nju ispjevat nije vam ckniti,
Muze, na osvit dana blaga,
i ti, Apolo, ponositi,
slasnom lirom podpomagaj!

Nek' svedba ova bude gojna
za dugo se ponavljati;
er nije dikle ka je dostojna
već' u skupu vašem stati.

3.

na handrače i bodljive
golet bijelu noga odriti?

O Kerinto, nu da je meni
dano s tobom obijati,
po pustoši, po strmeni
nosila bih mreže ja ti!

Čisto dijete, kad nije mene,
ti ljubavi ne poznao,
Deliji vjeran, i spletene
čiste mreže raspinjao.

Spravlja se ako od ljubavi
teška zgoda pasti na me,
nek nemile po dubravi
ona snađe zvijeri same!

Pridaj ocu nu lovčije
trude, luge i zeleni,
a što možeš pospješnije
ti se u skut vrati meni!

4.

Pospješi se, Febo, veće,
mož' vjerovat' da ti neće
na ovu lijepu bit od muke
tve ljekarske staviti' ruke!

Ti ti tjeraš š nje nezdravi,
ne dopusti da omršaviš
Ne daj tamnost i blijedilo
da nje izruži krasno tîlo!

Nek' nje bolno tugovanje,
moga srca i predanje
nosi u more brza tîka
svojim vodama plaha rika.

Dođi, štovni, i nos' prave
sobom sve one liječne trave;
i sve pijevke ke tužnima
zledi taže bolnicima.

Ah, ne trgaj već me mlada,
ki se izgubit diklu jada!
I nebrojne kroz zavjete
traži ukloniti smrti od klete!

Čas zavjete tvara a čas
nje gledajuć muku i poraz,
zove riječi i kroz neuredne
vječne boge nepravedne.

O Kerinto, ne straši se,
bog ljuvenim' ne priječi se,
slijedi je vazda ti ljubiti,
dikla će ti ozdraviti!

Nije potrebe sad od cvila:
ostavi ga, ak' nemila
kajgodira s tobom bude
i poda ti teške trude.

Nu sad tvâ jest svako lika,
tebe i obra ljubovnika,
a sve ine tlači mlade,
ki ju dvore puni nade.

Bud' blagostiv, Febo, a dika
spravna ti je privelika,
što povraća tva dobrota
u jednom tijelu dva života.

Veseo i glasan jur ćeš biti
kad s tvê hari pridobiti,
inadeć' se na tve otare
bogoljubne uznosu dare.

Tad će tebe meju inime
zvati bozi čestitime,
i svaki će požuditi
tve kreposti posvojiti!

Željko Puratić

BILJEŠKE

Prva knjiga, 1. elegija. — Pjesnikov ideal je život na selu.

Meu = među, svudi = svuda, preda = strepi, cić = zbog, nebog = siromašan, sved = stalno, velje = velike, uhili = prevari, postavice = kace za mošt, kami = kamen, vojka = voće, zanago = sigurno, kram = hram, upiti = vikati, svedba = svečanost, sklonjiva gnjila = mekana ilovača, ogradio = izradio, odar = ležaj, ušikati = uspavati, odhod = odlazak, tač = tako, pri = prije, plam = vatra, tmast = taman, muč' = muči, bluditi se = ljubiti, pržna = žarka, mata = privlači, tlačim = gazim.

Pogledajmo Tibulove st. 25–28:

Iam mihi, iam possim contentus vivere parvo
nec semper longae deditus esse viae,
sed Canis aestivos ortus vitare sub umbra
arboris ad rivos praetereuntis aquae.

i kitice 13–14 s opisom uživanja u hladovini uz izvor za ljetne žege. Lijepi ritam Hadžina prepjeva sjeća nas jezika i stila starih dubrovačkih pjesnika:

Mene brani od žarkoga
ljetna sunca *dubja sjenca*
blizu tijeka žamornoga
hladne vode *kraj kladenca*.

Ponekad pokoje pjesničko „proširivanje“ u prepjevu pjesnik lijepo uklapa u smisao, tako da se čini prividno da „dodaje“ nešto originalu. Hidža je vješt stihotvorac, koji je ostavio i vrsnih pjesama na hrvatskom jeziku. Uporedimo posljednju kiticu s latinskim originalom:

Ferte et opes: ego composito securus acervo
dites despiciam despiciamque famem.

Hidžino: *sve bogatstvo tlačim svita* odnosi se na imenicu *dites*.

Prva knjiga, 3. elegija. — Hidža pretežno elegijski distih prepjevava osmeračkom kvatrinom, obično rimovanom a b a b, ponekad a b b a. U ovoj i nekim drugim elegijama nalazimo tzv. duži stih–metar, tj. trinaesterac, s rimom na kraju svakog stiha.

Uždene = spaljene, vonj = miris, podkušivati = pitati savjet, trš = tripud, inkune = slike, dvaš = = dvaput, čim = kad, dok; čajko = oče, tvorba = rad, neka = makar; molju = molim.

Isp. s originalom st. 83–86:

At casta precor maneat, sanctique pudoris
adsideat custos sedula semper anus.
Haec tibi fabellas referat positaque lucerna
deducat plena stamina longa colu.

Starica (*anus*) je majka pjesnikove drage; *dikla* je robinja – služavka koja prede vunu. Isp. naročito posljednje Hidžine stihove!

Prva knjiga, 4. elegija. — Posvećena je Prijapu. Pjesnik pjeva o svom ljubimcu Maratu.

Vičnu = vječnu, dijete = ljubimac (u ovom tekstu), dažd = kiša, oblazniti se = naviknuti se, beč = novac, meči = pritiska, Pierice = Muze, pjenez = novac.

Druga knjiga, 1. elegija. — Seoska svečanost Ambarvalia.

Pridati se = sabrati se (*favere*), did = djed, ljetno = godina, kon = kod, pazite li = vidite li, skup = = povorka, bijed = nevolja, zdračan = veseo, priko = preko, podčašnice = čaše, rateč = ratujući, želud = žir, piča = hrana, stučiti = spojiti, hvojka = grana, kolači = točkovi, koč = kola, ješa = = hrana, pivka = pjesma, prč = ovan, tust = debeo, biče = imanje, stražnik = stražar, živo = životinja, očito = javno, tmast = taman.

Dovoljno je, čini se, uporediti i razmotriti prvi distih Tibulove elegije:

Quisquis adest, faveat: fruges lustramus et agros,
ritus ut a prisco traditus extat avo.

Prepjev, ritam, izrazi u svemu izvrsno pogađaju originalni tekst.

Treća knjiga, 1. elegija. — Neeri.

Po vas = tako mi vas!, pojte = podite, ali = ili, požuda = želja, van = osim.

Za ogled uzmimo st. 5–6:

Dicite, Pierides, quonam donetur honore
seu mea, seu fallor, cara Neaera tamen.

Ovi i drugi brojni stihovi, njihov jezik, stih, ton umnogome nas sjećaju Ovidijevih stihova. Kao da je on i autor ovih nekih elegija!

Treća knjiga, 2. elegija.

Svim = sasvim, potpuno; vlase = kose, pržište = lomača, skončava se = uništava se, poštrapaju = = poškrope – poliju.

Ligdam se žali na Neeru. Prepjev posljednjih stihova pokazuje da je Hidžino izdanje teksta navodilo elegije treće knjige pod Tibulovim imenom:

Lygdamus hic situs est. Dolor huic et cura Neerae
Coniugis ereptae causa perire fuit.

Četvrta knjiga, 2. elegija.

Velji = veliki, opaz imaj = pazi, ckniti = kasniti, veče = više.

Pjesnik pjeva Sulpiciji na majske kalende. Isp. st. 1–4:

Sulpicia est tibi culta tuis, Mars magne, kalendis;
spectatum e caelo, si sapis, ipse veni.
Hoc Venus ignoscet: at tu, violente, caveto
ne tibi miranti turpiter arma cadant.

Isp. prve dvije strofe – kvatrine u Hidžinu vrsnu prepjevu.

Četvrta knjiga, 3. elegija. — Kerint u lovu.

Odmatati = privući – primamiti, pridaj = predaj, pospješnije = žurnije.

Isp. st. 19–20:

Nunc sine me sit nulla venus, sed lege Dianae,
caste puer, casta retia tange manu. (Kitica 9)

Četvrta knjiga, 4. elegija. — Sulpicija je bolesna.

Ova je pjesma, među rijetkima, u Hidžinu prepjevu skladana rimom a b a b, dakle rimuje se prvi i drugi te treći i četvrti osmerac. Čini nam se opravdanim smatrati prepjev ove elegije najljepšim, najzvučnijim Hidžinim prepjevom Tibulovih elegija. Isp. strofe 11–12 s orig. st. 19–22:

Phoebe, fave. laus magna tibi tribuetur in uno
corpore servato restituisse duos.
Iam celebrer, iam laetus eris, cum debita reddet
certatim sanctis gratus uterque focus.

Nezdrav = bolest, predanje = strah, tika = toka, kajgodira = kadgod, obra = izabra, har = zahvalnost, inadeć se = natjećući se, uznošu = donesu – stave.

PRIJEVOD

PLAUT: TRGOVAC

Bilješka

Plaut je u nas, od davnih vremena časnoga i nenadmašenoga Kolomana Raca, zaboravljen prevodilački zadatak. Možda bismo se mogli tješiti da u prijevodu posjedujemo ponajbolje njegove komedije, ali nema sumnje da ih ne posjedujemo sve, a kad bismo ih i posjedovali, od zrele bi se kulturne sredine s pravom moglo zahtijevati da klasika evropske komediografske tradicije ima u cjelovitu prijevodu. Namjera je i časopisa i prevodioca da one tri petine Plautova opusa koje Koloman Rac nije uspio prevesti približi u razumnom roku suvremenom čitaocu.

Ta temeljna pobuda za dovršavanjem vrijedno započetih cjelina u pozadini je i ova-ga prijevoda. Bila bi doista naopaka predrasuda kad bi čitalac u ovakvu prevodilačkom izboru tražio dokaze za osobit književni dignitet „Trgovca“. Štaviše, dobronamjernike treba upozoriti da je u klasičnofilološkim redovima golem popis onih koji su vlastitu lektiru ove Plautove komedije završavali kakvom ojađenom tvrdnjom, od legendarnoga F. A. Wolfa (eine schmutzige Komödie), do smirenijega, ali i nemilosrdnijega K. M. Westwaya (The Mercator is undoubtedly the least satisfactory of Plautus' plays). Bilo kako bilo, sada za obrazložen individualni sud postoji i bitna tvarna pretpostavka.

Plautov je „Trgovac“, poput „Trogroške“ i – vjerojatno – „Sablasti“, prerada komedije poznatoga dugovječnog grčkog komediografa Filemona (368/60–267/63). Prema nagađanju najautoritativnijega suvremenog komentatora, P. J. Enka, nastao je oko godine 212. pr. n. e. otprilike istodobno kad i „Magarci“.

„Trgovac“ je preveden prozno, u skladu s prevodiočevim uvjerenjem da za stihovani prijevod tzv. nove komedije u našoj književno-povijesnoj situaciji ne postoje bitni recepcijski preduvjeti. Odustajanje od stiha, međutim, ne znači da se u proznom prijevodu može očekivati samo neupadljiva, visoko „scenična“ kolokvijalnost. Na razočaranje onih koji o novoj komediji, to će prije svega reći: o Plautu i Terenciju,

Pri koncu ovog teksta potrebno je ponoviti da je Đuro ili Đorđo Hidža (1752–1833) bio poznati liječnik u Dubrovniku, da se obrazovao u jezuitskom kolegiju, studirao medicinu u Bologna i dugi svoj životni vijek proveo u službi medicine. Mnogo se zanimao za pjesništvo, pjevajući ljubavne i druge pjesme na talijanskom, latinskom i narodnom – hrvatskom jeziku. U njegovim pjesmama primjećujemo velik utjecaj talijanske Arkadije (anakreontike), što se očituje osobito u nekoj običnosti i prirodnosti u kazivanju. Vidi se to u brojnim njegovim epigramima i drugim pjesmama i na hrvatskom i na latinskom jeziku. Vidi se to i na brojnim njegovim još neproučenim talijanskim pjesmama. Vješt stihotvorac (ali osrednji pjesnik), Hidža se služi raznim vrstama stihova i strofa. Odlično je usvojio i poznavao dubrovačku poeziju i prozu 16–18. stoljeća. Poslije Gundulića, Palmotića, Bunića i I. Đurđevića pjesnički izraz (posebno ljubavni) bio je kodificiran. U ljubavnoj poeziji prikazuje nam se pjesnik u mnogim posebnostima. Latinska njegova poezija pretežno je prigodna karaktera i interesantna za poznavanje prilika u Dubrovniku početkom 19. stoljeća. Mnogo ljubavi i truda posvetio je naš pjesnik prevodenju ili prepjevavanju („tomaćenju“) latinskih pjesnika. Po prirodi vješt pjesnik i stihotvorac, bujne mašte i vrlo okretan, Hidža nastoji obogatiti hrvatsku književnost vrsnim prepjevima Horacija, Vergilija, Tibula, Katula, Ovidija i *Grčke antologije*. Iako se može dokazivati da su mu pri tome mnogo koristili i pomagali latinski i drugi komentari pojedinih izdanja originalnog teksta, pa i talijanski ondašnji prepjevi, treba istaći da je Hidža vrsan znalac rimskih pjesnika i latinskog jezika (koji je bio usavršio i u Italiji) i vrsan stihotvorac koji se mnogo bavio poezijom. Vješt u kovanju raznih vrsta stihova i građenju raznih vrsta strofa (pogotovu u prepjevu Horacija) sa raznim vrstama rima, svojom pjesničkom maštom stvarao je privlačne stihove koje odaju njegov pjesnički talent. Pa i u naše vrijeme, dok još ne postoje u nas cjelokupni i vrsni prijevodi ni Horacija ni Tibula, s osobitim uživanjem čitamo ove rimske pjesnike u njegovu čitkom prepjevu. Rijetki današnji znalci latinskog jezika rado drže pred sobom original i Hidžin prepjev diveći se antičkim mislima izraženim u lijepom narodnom izrazu. Možda je upravo pjesnik Tibul bio i osobit Hidžin miljenik. Očita je šteta što više od 150 godina mnogi njegovi, gotovo kompletni prepjevi stoje neobjavljeni. O Hidži je u nas podosta pisano u raznim časopisima i izdanjima. Isp. npr. R. Bogišić (Knj. 19. *Zbornik stihova i proze* 18. st., 1973), V. Vratović (Knj. II. antologije *Hrvatski latinisti*, Zagreb, 1970), u „Živoj antici“, u časopisima „Dubrovnik“, „Slovinac“, „Zadarska revija“ i dr.